

Biró Annamária

Fekete János: *Magyarok történetei*

A 18. század végén rendkívüli módon megnövekedett az érdeklődés a magyar történelem iránt. A jelenséget több okkal is magyarázhatjuk: Nyugat-Európa országaiban olyan nemzeti nyelvű történeti munkák születtek, amelyek egyben új teóriákat és új megszólalási módokat is jelentettek (Franciaországban a filozofikus történetírás,¹ német nyelvterületen az államelméleti iskola képviselői,² angol nyelvterületen pedig különösen a skót szerzők jelentősége növekszik ebben az időben³). Ugyanakkor azt sem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy II. József reformjai nem vettek tudomást a nemesi privilégiumokról, ezért konkrét politikai válaszadás lehetőségének híján az értelmiség történeti munkákkal és ezeken alapuló röpiratokkal próbálta a privilégiumok jogosságát bemutatni és a korábbi állapotokat védeni. Mindehhez járult az a vágy is, hogy a legkülönbözőbb műfajokban is nemzeti nyelven szólaljanak meg, ezért a jezsuita történetírási gyakorlat, mely főleg latin nyelvű eredményeket produkált,⁴ már nem elégítette ki az olvasói igényeket.

A historiográfia általában a későbbi módszerek és összefoglaló munkák fényében tárgyalja a 18. századi próbálkozásokat, és „történetkedvelő dilettánsok” naiv és mindenféle hitelességet nélkülöző próbálkozásaiént mutatja be a korai szövegeket.⁵ Ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy azok a kísérletek, melyek töredékben maradtak, csak a legritkább esetben keltették fel későbbi korok kutatóinak érdeklődését, és igen csekély azoknak a száma, melyek nyomtatásban is megjelenhettek. Pedig ezek a szövegek nem csupán az útkeresés dokumentumai, sokat elárulnak arról is, hogy szerzőik (akik legtöbb esetben valóban kedvtelésből foglalkoztak történeti kérdésekkel) miként vélekednek az egyes nemzetek korai történetét körülölelő mítoszokról, a történetírás módszertanáról és nem utolsósorban saját koruk társadalmi problémáiról. Mint azt már többen is megállapították, ezek a szövegek elsődleges forrásként abban hasznosíthatók, hogy megtudjuk, szerzőik mit gondolnak koruk politikai, gazdasági, katonai és társadalmi berendezkedéséről, hiszen a magyarok korai történetéről szólva általában saját jelenük problémáit tárgyalják. Ennek igen jó példája gr. Fekete János (1741–1803) töredékben maradt munkája, melynek a *Magyarok történetei* címet szánta.

A gr. Fekete János életművét feldolgozó kutatók ismerték ezt a munkáját is. Életrajzírója, Morvay Győző megemlíti a szöveget, arra is utal, hogy Fekete pragmatikus céllal, magyar nyelven kívánta megírni a magyarok történetét, valamint a félbemaradás okairól is szól néhány szót.⁶ Árvayné Rényi Zsuzsa egész tanulmányt szentel a szöveg elemzésének, felismeri annak jelentőségét nem csupán a Fekete-életműben, hanem a felvilágosodás korának szövegvilágá-

¹ Lásd Penke Olga: *Filozofikus világtörténetek és történetfilozófiák. A francia és a magyar felvilágosodás*. Balassi Kiadó, Bp. 2000.

² Lásd Martin Peters: *Altes Reich und Europa. Der Historiker, Publizist und Statistiker August Ludwig (v. Schlözer) (1735-1809)*. Münster 2003.

³ Hrkay Hörcher Ferenc (szerk.): *A skót felvilágosodás. Morálfilozófiai szöveggyűjtemény*. Osiris Kiadó, Bp. 1996.

⁴ Pray György és Katona István munkái.

⁵ Kosáry Domokos: *A magyar történetírás a „romantika korában”*. Irodalomtudományi Közlemények (A továbbiakban ItK) 1978. 540–560.

⁶ Morvay Győző: *Galánthai gróf Fekete János*. Bp. 1903. 248.

ban is, ám magát a töredéket csak a feltáró elemzésen keresztül, néhány lényeges aspektusát mégis elfedve ismerhetjük meg.⁷ A szöveg közreadását nemcsak azért tartom szükségesnek, mert az említett elemzés olyan homogén világgépet sugall, mely a szöveg alapos átolvasása után igencsak megkérdőjelezhető (pl. a nemesi jogok problematikája), hanem azért is, mert olyan kutatásokban látom hasznosíthatóknak, melyek a radikális felvilágosodás nyomait keresik magyar nyelvterületen is. Árvayné felsorolja a szöveg főbb jellemzőit: tudatos racionalizmus, antiklerikalizmus, társadalomkritika, háborúellenesség, viszont egy új szempontú elemzés arra is rávilágíthat, hogy a voltairánusként számon tartott Fekete önellentmondásba is kerülhet, ha a felvilágosodás elképzeléseit a nemesi társadalom igényeivel próbálja összhangba hozni.

A szöveg keletkezésének körülményeiről az Aranka György és Fekete János közötti levélváltásból tudunk meg többet. Fekete 1799. aug. 22-én írott levelében tudósítja tervéről Arankát: „...nagyobb fába vágom fejszém, és azon leszek hogy Hazám történetit, az mohácsi veszedelemig Gibbon modjara le írhasam.”⁸ Edward Gibbon a Római Birodalom bukásáról szóló munkája⁹ kedvelt olvasmánya a korabeli Európának, s még azok is őt és Robertsont tartották példaképüknek, akik nem is olvasták angol nyelven született írásaikat. Válaszlevelében Aranka felhívja a figyelmet a munka nehézségeire, különösen a korai időszakasz tisztázatlan kérdéseire, valamint a dátumok pontosságának jelentőségére.¹⁰ Azokra a pontokra tapint tehát, melyek a legsikerületlenebbek lesznek Fekete János munkájában. A munkát előkészítő gróf nem osztja Aranka nézeteit, ő ugyanis nem adatokat nyomozó forráskutató, hanem a már meglévő munkákat „jobb Philosophiával”, francia mestereitől ellesett kritikával, magyar nyelven, mindenki számára világossá téve kívánja előadni.¹¹ Fekete elküldte félbemaradt munkáját Arankának, akit már az imént idézett levelében is első bírójának kér fel, ám arról nincsenek információink, Aranka miként fogadta a próbálkozást. Ekkoriban August Ludwig Schlözer könyvének cáfolatával volt elfoglalva,¹² és a készülő munka sok ponton is ellene látszott mondani Fekete elképzeléseinek.

Az írás megszakításának indokairól csupán Fekete János tollából értesülünk, aki Szekér Joachim munkájának megjelenését¹³ nevezi meg olyan tényezőként, mely fölöslegessé tette saját vállalkozását. Egyetérthetünk Árvayné megállapításával, miszerint ez az indoklás több okból is elfogadhatatlan: Szekér könyve 1791-ben jelent meg, lehetetlen, hogy az igen tájékozott Fekete János 1800-ig nem értesült volna róla; Fekete egyáltalán nem ért egyet a ferences rendi Szekér módszerével, hiszen saját munkájából a csodás elemeket teljesen kiirtani igyekezett.¹⁴ Sokkal elfogadhatóbbnak látszik az az elképzelés, mely szerint Fekete már a magyarok és Európa korai történetéről szólva sem a történeti hűségre, hanem aktuális politikai mondanivalójának kifejtésére koncentrált. Miután az általa alapvetőnek gondolt igazságokat már itt

⁷ Árvayné Rényi Zsuzsa: *Gróf Fekete János történetírói próbálkozásairól*. Századok 1976. 691–698.

⁸ Fekete János levele Aranka Györgyhöz. = Enyedi Sándor. *Aranka György és Fekete János levelezése 1799-ben* Irodalomtudomány (A továbbiakban It.) 1990. 469.

⁹ Edward Gibbon: *The History of the Decline and Fall of the Roman Empire*. London 1776–1789.

¹⁰ Aranka György levele Fekete Jánoshoz. 1799. szeptember 17. = Enyedi Sándor: *i.m.* 473.

¹¹ Fekete János levele Aranka Györgyhöz, 1799. október 9. = Enyedi Sándor: *i.m.* 478.

¹² Ehhez lásd Biró Annamária: „*azt a' bojtorján, izgága Sophista mesterséget a' Kritikát nem tanultam, se nem tudom.*” *Aranka György történetírói munkásságáról*. Erdélyi Múzeum 2007. 3–4. 261–272.

¹³ Szekér Joachim: *A magyarok eredetéről, gyarapodásáról, birodalmáról és annak változásairól*. Pozsony és Komárom 1791.

¹⁴ Árvayné: *i.m.*

kimondta, módszere pedig (mely Voltaire alapján a szokások megjelenítésének szükségességét hangsúlyozta) nem bizonyult sikeresnek, hiszen azokat a szóbeli hagyományokon alapuló munkákat kellett használnia, melyeket el akart vetni, egyszerűen nem tudta továbbfolytatni munkáját. Módszertani felvetései, meglátásai, társadalomkritikája és a mítoszoktól mentes történetírás utópiája azonban érdekessé teszik ezt a töredéket.

Fekete János munkája a Román Állami Levéltár kolozsvári fiókjában az Aranka-gyűjteményben található.¹⁵ A szöveget betűhíven közlöm. Az utolsó oldalon Aranka György kézírásával ez olvasható: *Magyarok Történeti. Mgs. Gr. Gener. Fekete János Uré. Csak éppen kezdte – félbe szakadt.*

Magyarok történetei

Első Szakasz:

Valamint az emberi elme (gyarlóság é? vagy a' világ határin tul járo vágyás?) mindenben inkább kedvelli a' száraz igasságnál a' tsudálatost; és ezen ösztöntől el ragadtatván, még azt is könnyen hiszi, a' mi a' józan ésszel és a' természet változhatatlan Törvényével ellenkezik: ugy szintént minden Nemzetek a' magok eredetekről meséssel ketsegtettetnek Történteik Iroitól, és nagyobb részint Népeknek kezdete, az akkoron imádott Istenekkel öszve kaptoltata. Még a' gorombább Északi Nemzetekis, mellyeknek hadi vándorlása majd tsak nem egész Európát el lepte, tudtak magoknak Odinokkal kedvezni.

A' Magyarok első történet-Iroi kétség kívül Papok valának; (ki is tudott volna ezen Scytha modra szüntelen hartzolok között a' világi rendből irni?) mi tsuda tehát, hogy illy mesékhez szokott 's azok el hitetésében fáradozo emberek, a' Görögök, Romaiak, Zsidok, Indusok, 's a' t. példáikat ebbenis követték?

Nem ereszkedem én (ki illyes örvényeket kerülni és tsak igazat irni kívánok) azon Kérdés meg határozásába, hogy midön Attila az ötödik században meg dulta Európát, és diadalmit annyi Országokon keresztül vivén, meg rengtette a' Napnyugoti Romai Uradalmat, voltanak é számtalan Nemzetekből egybe csoportozott hadjában, azon Tatár Hordák között mellyek vele leg elébb Tatár Országból ki költöztenek, Magyarokis? mert időmet ezen vizsgálásban tölteni, szint olly hasztalannak tartanám, mintha azon Szent Leo Pápa felett Attilától látott és ötlet rémitő két Apostolokrol kívánnék okoskodni.

Hidjék és vitassák a' Székelyek, ha az őket boldogítja, hogy Attila halála után, az el osztott seregjéből, egy rész Magyarok a' Hegyeikbe szorultanak; én ezt se nem tagadom, se nem bizonyitom; tsak még azt is hozzá tészem, hogy a' mint a' mostani Konstantzinápolyi Moszka Követtől Generalis Thamarától értettem, a' Kaukasz mellett egy nem igen számos Népetske lakik, a' melly magárol szint azt állítja, és a' mellynek nyelve a' Hazánkéval alkalmasint egyezni látszatik.

Bizonyosabban mese a' bé fagyott Meotisi posványon által költözött Szarvas, a' melly vadász Eleinket jobb föld esmeretségére hozta. Hidjék a' kik hihetik ezeket, és a' több illyes vagy Nemzetünknek kedvező, vagy annak betsét kissebbitő állításokat. En ezek ki fejezését azon Tudosok tárgyára bizom, a' melly, midön a' bizonytalant vizsgálja, sullyos fáradozási által, a' nélkül hogy tudjais, néha a' szoros valóságra egy élesztő sugárt hárit.

¹⁵ 62. csomó, 132–136v.

Nyugodjunk meg abban, hogy minden Európát Lako Nemzetek, ámbátor ki költözések ideje számtalan századok által egymástól különböz, még is mindnyájan alkalmasint Nagy Tatár Országból származnak; hol talám a' tudos és serény vizsgáló, még mostis, mind Nyelvre mind el régült szokásokra nézve, ezen Nemzeteknek mag-tsoportjait, a' sokféle Tatár Hordákban fel találhatná.

Arrol se kételkedjünk, hogy mindenkor, vagy egy hatalmasabb Nemzetnek a' gyengébbre törése, vagy a' pásztor élethez kívántato Legelő térség szűk volta, (ha hosszas nyugalom egy vagy más Népek felette nagy meg szaporodását eszközlethette) okozta légyen az illyes egész Nemzetek koblórlását.

Hogy tehát azon Tatár Horda vándorlásának, melly egy régi Honnyában Lévo folyotol Magyaroknak neveztetik, midön Hazánkat meg szállotta (már annak ki jövelele akar 744ben akar 884ben helyheztessek, 's utja akar Havas Alföldén akar Moszka és Lengyel Országokon keresztül jegyeztessek) a' fellyebb említett két okbol, vagy valamellyik vagy mind a' kettő is föbb rugója volt: azt bizonyosabbnak tarthatjuk azon zavart Történeteknél, a' mellyeken Szent István idejéig keresztül evedzenünk kellettik.

Már a' le roskadt Napnyugoti Uradalomból több aproblra oszlott Országlások támadtanak; már Longobárdok, Gothok, Vandalok, Frankok 's a' t. osztoztanak ugy szolván magok között ezen képtelen nagyságu Hagyományában a' régi Romaiaknak. A' Napkeleti Uradalom az Arabok által szűkebb határokra szorítottatott, és hanyatlo fent állását inkább a' körülötte lévő Népek czivakodásainak, mint maga belső erejének köszönhetette. Ámbátor a' Longobárdoktól szorongattatott Romai Püspök vagy Pápa, a' segítségül hivot Károlyt Pipin fiát, Romai Császárnak nevezné: azzal tsak üres nevet adott néki, magais a' Napkeleti Császárok Jobbágya lévén, mellynek Károly tsak kardja élével szerezhetett valóságot.

Spanyol Országot a Gothoktól el foglalták az Arabok vagyis Maurusok, kik talám a' vad népek között, tudományokra és pallérozott szokásokra nézve, a' legjelesebbek valának. Olasz Országban, a' Longobárdusok részéből, Károly a' Pápáknak földet szabván, akkor tette a' Romai Püspököt leg elsőb Uradalmat biro Fejedelemmé. Ravennát a' Napkeleti Császárok birták, az ugy nevezett Exarchatussal, és a' több része ezen Tartománynak könnyen változo aprobl Uradalmakra maradt szét osztva.

Az Adriaticus Tenger Királynéja, a' Kevélly Velentze, melly 13 századnál tovább fenn tudta magát tartani, már a' Posványaiban, mellyekbe Attilától üzete, az el pusztult régi lako helyét halado pompával kezdett épülni, és bölts kereskedés által a' jövendő hatalmának szeglet köveit rakogatni.

Magyar Hazánkat az Avarok, Csehek, és a' Romaiak egyveleg Maradványi birták, ugymint Moszka és Lengyel Országot a' Szarmaták.

Azon Oriás termetü Észak fiai, kik Normánusoknak neveztetnek, Angliát és egy részét a Francia Uradalomnak több izben fel dulták, és a' Népek vándorlása ugy szolván közönségessé lett.

Leg közönségesebb Országlásnak modja a' vala, mellyet Déákul Feudalisnak neveznek, és a' melly szabad Katonákból Nemeseket, Vezérekből pedig utóbb Grofokká Hertzegekké válando Fő embereket alkotott.

A' Nemesség, hogy élete meg tartását a' Vitézség színével egybe kaptsolhassa, magát és hartzra valo Paripáját tetétől fogvást talpig vasba vontá; és midön fő Ura hatalmát, ha más-képp töle ki telhetett, mennél szűkebb ránczokba vonni igyekezett, a' magát Jobbágyin és

alattavaloin minden kegyetlenséggel üzni, a' leg hasznosabb részét az emberi Nemzetnek, a földet mivelöket Lábai alá tapodni kívánta.

Hristus együgyü vallása a' herékké lett henyélő Szerzetesekből valo egymást nem értő Theologusok által zavartatván, el vesztette azon boldogito Istenes ártatlanságát, melyet Költöje példájával bele öntött; Mesterek törvénye ellen Uralkodásra vágyo, és a' környül állások 's kivált a világiak tudatlansága által Urakkáis lett Papoktól pedig, fel borzaszto Istentelenségekkel fertöztetett.

Europának szerentsétlen Tartományi tsak rab kezektől mivelttetvén, a' Városok ritkák, a' rablo Nemesek és fő Papok gonoszságát védelmező Várak számtalanok voltak. A' fel prédálás, pusztítás, hadnak nevezetett, mert nem lévén fent álló bérlett sereg, a' lovasság csupa vasba vont Nemesekből, a' gyalogság erővel harcra hajtott rabokból szedetett öszve, minden élelemre czélozo előre aggodás nélkül; ezen utolsonak élete semmibe számláltatván, se védelmező fegyvere se rendtartása annyival inkább nem lehetett, hogy a' sebesülhetetlen Nemes Lovasság, öket másképp sem otthon se táborozásokban olly könnyen el nem tapodhatta volna.

A' Törvény, ha lehet némelly a' Kamtsadaliakhoz illendőbb szokásait olly bárdolatlan Népeknek, ezen szent névvel illetni, melly még mostis annyi igazságtalanságok kutfeje, a' hatalmasnak a' gyengén üzött sartzolásiból, és minden erköltstelen gonoszságnak általa bátrabb el követéséből volt öszve forrasztva, és tsak az érezte sullyát, a' kinek vagy ereje vagy pénze nem lévén, nem tudott az igassággal kedvére játszani. Az Itélő Székekben ama vasba vont de tudatlan vitézlök ülnek, a' kik magok sem irni sem olvasni nem tudván, egy két ehez tudo világiakat, de leg inkább Papokat magok mellé ültetvén, ha tsak a' napféynél világosabb nem volt a' Per, mégis az ugy nevezett Isten ítéletire szorultak. Azok között nem volt a' leg kegyetlenebb a' két peres félnek halálíg valo bajvivása, mert az el bágyadott vagy korosabb férjfinak, ugymint a' Szép Nemnek, szabadságára hagyatott az alkalmazatos Bajnoknak választása maga helyett.

A' tudományokat a' vándorlo Nemzetek bárdolatlansága, a' Romai Napnyugati Uradalom fel dulásával majd tsak nem el törlötte a világ színéről. A' még ámbár bágygyattan fenn álló Napkeleti Császárságban, tsak vallásbéli Czivakodásra fordittatván, két élü kessé váltanak vakmerő szakállas gyermekek kezében. Olasz Ország a' Keresztények vak buzgoságától, még inkább mint a' Gothok 's Longobárdoktól, meg fosztatott ama Romaiakat örökösítő remek maradványoktól, és midön kétséges szent ereklyék vadászására indittatna Papjaitol, kegyetlenül bánt az ugy nevezett bálványozo Romának mind épületbeli mind tudománybeli faragott, festett, vagy irott hagyományaival, annyira hogy Arabok fordították leg elsöben Aristotelest magok nyelvére, és Cimabue Apelles mesterségének ujj fel találójává lett.

Illyes környül állásokban költözködtének Eleink régi lako helyekből Hazánk felé, Hét fő Vezér igazgatása alatt, kik régi Tatar szokás szerént szabad választás által lettek sereglökké. Nem volt ezek között se pap se Nemes, minden fegyvert viselő Magyar szabad ember lévén. Vallások pedig egy Istennek leg tisztább imadásából állván, azt minden Nemzetségből a leg korosabb férjfi, vérségbeli nyájával egyetemben, kutaknál vagy dombokon hálát ado együgyüséggyel gyakorlotta, a' mint ki tetszik azon utobb hozott, illyes áhitatos egybe gyüléseket tilto törvényeiből Szent István és Szent László Királyoknak.

Második szakasz

Minekelötte mélyebben ereszkednék hazánk történeti irásába, emlitenünk kellek, hogy nem gyözzük tsudálni, mimodon Bonfin, kit Mátyás Király Olasz Országból a' végre hozatott,

hogy a' Magyarok történetit írná, és a' ki kétség kívül Bela Király Nevetlen Notariususa hozzánk tsak tsonkán jutott maradványát valóságos épségében láthatta a' Budai Könyv Tárnak minden kintseivel együtt, annyi mesékkal tölthette munkáját, és az Avaréseket Magyarinkal öszve zavarván, mind ki jövedelek idejét, mind utjok mivoltát, oly balul jegyezhetette. Hogy ötöt azután több mások követvén, ugyan azon hibás Jegyzéssel éltenek, azt könnyebb meg fogni. Mi meg fontolván az igasság pontjait, magunkat ahoz fogjuk tartani, a' mi az ujjab Irok fáradozási által, rész szerént a' Napkeleti Görög Irokból, rész szerént a' Moszkák Történeteit munkálokból egybe szedetve, egymással egyeztetve, azon kétséget nem szenvedő Valóságnak tartathatik, a' melly munkánknak egyetlen és fő czélja.

Nem látszik kérdést szenvedni hogy azon Tatár Horda, mellyet Magyaroknak nevezünk, régenten Asiában valamelly Dentumoger nevű Tartományban lakott, melly most Casani és Permiai Moszka Tartományoknak nevezetik Baskiria táján; és ha azon Desericzkitől bizonyosságul hívott Julian Barátnak, ugy mint Praytol említett Pater Schallnak hitelt adhatunk, még most is fenn áll azon tájon nyelvünk, és egy része azon Népek mellytől származunk. Erősödik ezen bizonyosság azon Tisztek mondása által, a' kik midőn Obester Cavalárral ezen részeiben Tatár Országának lovakat vásárolnának, Magyarokra találtak.

Béla Király sokszor említett Notáriussa erősen vitatja, hogy a' népek sokasodása okozta légyen az első kiköltözés fel tételét; hát nem a' Paczinacziták erőszaklása, a' kikkel sokkal utobb ütköztenek; mint a' Magyarok örökös ellenségi hirdetni kívánnák.

El tökéllvén tehát a' Magyarok régi lako helyek el hagyását, és más ujjnak keresését, Hét Kapitányt vagyis Vezért választottak, és azoknak vitézsége sok népet gyűjtvén zászlóikhoz, ugyan ezen hét Kapitányok, kiknek nevei: Eted, Kund, Ound, Tosu, Huba, Tuhutum voltak, magok mellé vévén az őket választoknak diszét, Almost Ugek fiát Arpád Attyát választották fő Vezérjeknek. Mert a' leg bárdolatlanabb seregeknek Elöl Járois, által szokták látni, hogy hadban tsak egynek kelletik parantsolni, és hogy a' fel osztott vagy függés alá vetett Seregnek igazgatása, ellenkezik azon környüállásokhoz alkalmaztatott parantsolatok nyomos egyességével, ugy mint ama vak engedelmességgel, mellyek egyedül szülhetnek diadalmat a' hadakozásban, sőt ne talám szerentsétlenebb ki menetelétis a' harczoknak némü némü képpen orvosolhatják.

Ha Béla Király Nevetlen Notariususa oly világossan fel nem számlálnáis azon pontokat, mellyekben a' Hét Vezér és a' nép eleje Almossal, ugy szolván, meg alkudott, mindazáltal nem lehetne kételkednünk, hogy egy szabad Nemzetnek választott Elöljárói, szoszolloi, midőn a fő vezérseget egyre biznák, el mulathatták volna az ő hatalmának igasságos és rendes meg határozását. Ezen rendelések veleje e vala: Meg rendelték, hogy a' fő Vezér mindenkor Almos Nemzettségéből választassék, hogy a' nyeredő préda, Vagyon, vagy föld, közöttök igasság szerént fel osztassék, és abból kiki részt vegyen – hogy ezen fő Vezért választó Hét Vezér, és a' többi Hadi Tisztek, vagyis a' nép eleje, és azoknak maradéki légyenek örökre Tanácsosi a' fő Vezérnek – Hogy ha valaki a' fő Vezér ellen támadást, vagy a' nép és ő közötté visszavonást koholna, annak vére ugy ki ontassék, mint ök véreket egybe öntvén, régi szokás szerént most feltett rendeléseket szentelik – Hogy ha a' fő Vezér Nemzettségéből valaki, a' Nép szabadságát rongálni, a' nékie tett ígéretet meg szegni merészelné, örökre átkozott és számkivetett legyen.

El halgatom Almos Annyának álmát és onnan magyarázott nevét, ugy mint utobb, a' mint mondják, maga Almos által vitatott Attilától való származását Nemzettségének; mert álmodott mesékkal munkám tölteni nem kívánom, és az tudva vagyon, hogy midőn a' hatalmasok, el

foglalásaiknak igasság színét kívánnak adni, nem szükölködnek hizelkedőkben avagy bérelt szolgálkban, a' kik erőszakos meg dulását más vagyónjának elme futtatásokkal szépíteni ne igyekeznének.

Vándorlásokat kezdték a' Magyarok 884ben; tehát 140. Esztendővel későbbben, mint a régi Iroktól jegyeztetik. Fel osztata a' Nép hét seregre, melly mindenik 30857 fegyver viselőt számlált, ugy hogy Almos egész hadgya 216000ból állott: de ha a' Statisták reguláit követvén, a' Vénéket, gyermekeket, Aszszonyokat öszve számláljuk, sokkal nagyobb lészen az egész Nemzet, mint az Iroktól számláltatik, minthogy tudva valo, hogy egy népből leg fellyebb tsak az ötödik tartathatik fegyver hordásra alkalmasnak, 18 esztendőtől fogvást 45ig vévén a' fegyver hordokat. E' szerént tehát 1080000 jönne ki, mellyből állani kellett az egész ki költöző Magyar Nemzetnek. Hogyan férhetett meg ezen sokaság azon Tartományokban, a' mellyeken keresztül ment vándorlásában, a' benne található Lakosok mellett, hatsak mindenütt pusztaságokra nem talált? Jön ehez, hogy ezen sokaság minden marhájjával költözött ki régi honnyából, mellynek számosnak kellett lenni, ha bátor tsak lovakból állott volnais, minthogy a harczolo Tatár magais lovas, azon fellyül Aszszonyyait, gyermekeit, és el bádjjatt Öregeit is fedeles szekerekben viszi magával. Nagyobbodik ezen nehézség még azzal is, hogy egy pásztori életet követő Nép, gulyáit és Juh seregeit is magával szokta hajtani. Nem lévén azonban modunk ezeket tökéletes világosságra hozni, ittenis, mint minden részében munkánknak jobb lészen magunkat a' bizonyoshoz mint a' bizonytalanhoz tartani. Minthogy ezen régi dolgokat Irok, még nem birtak azon a' jozan észnek hodolo világossággal, a' melly a' mostaniakat jelesiti: további történet Jegyzésünkben tehát, tsak azt fogjuk választani, a' mi Bela Királly Notariusua maradványának más Görög és Moszka Irokkal lejendő egyeztetéséből, leg igazabbnak fog látszani.

De minekelötte a' Volgán által költözteténk Eleinket, 's harczolo vándorlásokról bővebben irnánk: talám nem lészen haszontalan némelly környülállásokról szollani. Bátran állithatjuk már a' mondottakbólis, hogy az Országlás modja, az ugy nevezett Republicára hatott közöttök; látjuk a' biroi hatalmat az igazgatotól el választva, és a' leg régibb Irok emlékeznek valamelly Kadika vagy Kadár fő Birorol; akar ezen szo egy ember nevét, akár tisztségét jelentse, még is nem szenved kérdést fellyebbi állításunk.

Hogy minden Vezér a' maga nyájának Eleivel tanátskozott, választásokis bizonyítja, és hogy ugyan ezekből választattak azok, a' kik a' Vezérekkel együtt a' fő Vezér Tanátsosai voltak, az is bizonyos: de hogy az egész Népek, vagy is minden szabad Magyar fegyvert hordonak szava volt a' nagyobb egybe Gyülésekben, tsak abbólis ki tetszik, hogy még Első Béla Királly alatt, a' Fejérvári Ország Gyülésben majd tsak nem személyessen meg jelent a' Nép.

Talám nem helytelen vélekedés, hogy a' Királyok kivált a' Magyarokból alkotván Nemeseket, (mert Nemesség nélkül Királyságot még gondolni se lehet) végtére minden fegyvert hordo szabad Magyarok, a' kik båtortalanságért törvény szerént rabokká nem tétetének, meg nemesítettvén, Verbötzi értelme szerént a' Nép (Populus) tsak a' Nemességből állott, melly mindenkor részt vett a' törvénytevő hatalomban.

Melly örömet szolnék már itten Nyelvünk akkori mivoltáról, különös szokásairól, házi életéről Nemzetünknek, minthogy tsak ugyan annak történetit kívánom irni, ha a' régi Irok vagy tudták, vagy akarták volna visgálni az illyéket.

Igaz ugyan, hogy a' mostani Baskirekhez, kik a' Kozákknális bárdolatlanabbak, hasonlítván akkor Magyarjaink, nehezen lehetett volna annál, a' mi, régi szokásainkból egybe szedett

Törvényünkben imitt amott el szorva találtatik, sokkal többet kívánni a' leg régibb és gyorsabb vizsgálóktolis.

Hogy ruhájok a' Magyaroknak térdig érő dolmány forma köntösből, és egy arra menteként függesztett fenevad bőrből állott, a' régi képek bizonyítják. Hogy halászatból, vadászatból, és marhaik tejéből éltenek, és a' nyers hustis, mint a' mostani vadabb Tatárok meg ették, a' bizonyos. Vitézség, emberség, magokra nézve főbb erkölcsök vala; onnét jött azon kegyetlen Törvény, hogy a' hadban meg szaladonak, vagy azt kerülöknek, midön a' véres handzsár körül küldetne, hasa fel vágatván, egész Nemzetsége rabbá tétessék, háza le rontassék, és annak helye fel szántassék; nyíllal lövés, kardal bánás, lova mustrálása, voltak a' főbb tudományi ezen, ugy szolván, örökös harczban élő, és mig lehetett, más Tartományok fel dulásából magát gazdagító Nemzetnek.

Lovon és Parthusok modjára harczoltanak, a' mint azt következő ütközeteikből meg fogjuk látni, ugy hogy sokszor tettetett el szaladásból hirtelen meg fordulván, győzedelmeskedtenek ellenségeiken.

Termetek középszerű de sugár, vállaik szélesek, tagjaik izmosok és a' levegőnek minden viszontagságait el türok, szemek durvák és homlokaikba szegezettek voltak. Ritka vitézséget, testi erejeket tsak azon általok sok izben fel rablott németek kívánták néha piszkolni.

Nem szerették ök a' haszontalan fetsegést, és egész magok viselése magát betsülő meg letséget mutatott; szavokat szentül meg tartották, és kéz fogással kötvén alkuikat, egyezéseiket, alatsony furtsaságtól, tsalástól irtoztak; Szüléiket betsülték, söt minden nálok Öregbbhez tisztelő hodolással voltak; házaikban gyermekeikhez kegyes Atyák, feleségeikhez hiv és jo Férfek lévén, még a' meg győzött ellenségenis ritkán kegyetlenkedtek. Egyetlenegy hibájok talám az irigység vala. Vajha mi, kik bárdolatlanságokat idővel magunkrol leráztuk, együgyü erkölcsbeli ditső tökéleteségeket, igazi vitéz férjfiúságokat tudtuk volna fenn tartani; vagy eszes meg győződésből ujjonnan magunk közt helyre állithatnánk!

[Miért nem folytattata, és csak így csonkán maradt ezen Munka?]

Egyik a' leg főbb okokból, a' mellyek engem Hazám történetei írására ösztönöztek, a' vala, hogy anya nyelvünkön Heltai Kronikáján kívül más nem esmertem; azt pedig mind elégtelennek, mind Magyarságára nézve már avultnak tartottam.

Második rugója szándékomnak vala, Hazánk viszontagságinak a szép Nemmel valo meg esmertetése.

Harmadik az ut mutatás, hogy tsekélly ítéletem szerént hogyan, és melly stilussal, lélekkel kellene Magyarul Magyarok történetit írni.

A' két első okoknak egészen eleget téssen Szekér Joakim Magyar Historiája. Mert használván Pray, Palma, Katona, és mások fáradozásait, ugymint az idegeneknek ezen célra szolgáló Jegyzéseiket, olly jozan egybe szedett Munkát irt, melly akarmelly Deák mellett, talám még Pálmáé mellett is meg álhatna. Magyarságais jobb, mintsem Dunán tul valo Iroktol reményleni lehetett.

Hogy ö Attilát nem tsak Balambertől származtatván, ötet, ugymint még Theumentis maradékival együtt Magyaroknak tartja több másképp bölts Irokkal; hogy az Avareseketis Magyar népnek véli: azt néki annyival inkább meg bocsáthatjuk, hogy az Irók s Olvasok között ritkábbak azok, a' kik el hagyván a' bizonytalant, mindjárt a' bizonyosnál kívánják kezdeni, vagy

írásokat vagy olvasásokat; mert az elsőknek így nem volna alkalmatosságok tanultságokkal kérkedni; amazok pedig magok Hazája történetére nézve szint olly karban vagynak, mint a' nagyobb rész nemesek, kik soha se szoktak meg haragudni a' származatjoknak (Geneologia) mennél hosszabbra leendő el nyújtásáért. Tsak kevésnek tetszik Tacitus modja, a' ki úgy kezdi: Romát elsöben Királyok birták.

Azt sem lehet Klastrom falai közzé zártt Sz. Ferencz szerzetesétöl rosszsz neven venni, hogy azon tsudákat el nem hagyta, vagy természet törvénye által nem magyarázta, mellyek Sz. István életét születésétöl fogvást, úgy mint Szüz Imre fiáét késérték. De még amaz Angyalt sem számlálom vétkül a' Barát költőnek, mellytöl vissza parantsoltatja Konrád Császár hadát a' Magyarok hasznára; hány ezekhez hasonlokot találunk Liviusban, a' nélkül hogy azért érdemlett betse kisszedjen? Azok, a' kiknek helyben hagyására vágytam volna én Munkámban, ezeket meg fontolni és megis bocsátani tudják; a' többi olvaso sereg pedig, talán még rosszszra magyarázta volna, hogy fő Szentjéböl Uradalomra vágyo Vezért; annak fiából romlott természettel egészséggel birot 's a' t. kívántam volna alkotni.

Miképpen irtam volna Hazám Történeteit, azt a' jozan ítélö ezen két Szakaszbol meg fogja látni; de minthogy esetekre (facta) nézve, a' Mohátsi veszedelemig, mellyet írásom határjának választottam, tsak ugyan nem irhattam volna mást, hanem a' mi Szekér Joakim Historiájában foglaltatik: haszontalannak tartom arra az ujj lének öntését, annyivalis inkább, hogy a' nevezett Költörölis fel merném tenni, hogy tsak tsuklyája kényszeritette arra, a' mi más levét kívánhatna.

János Fekete: History of Hungarians

Keywords: János Fekete, historical work, 18-19th century, Enlightenment

The work of János Fekete (1741-1803) survived in fragments was written in the 1800s, when the need for Hungarian historical works increased. The Voltairean Fekete's goal, however, was not only to present the history of Hungarians from the beginning to 1526, but he wanted methodological innovation, and his work shows that the events of the past were supplied with actual political messages. The essay – after the short introduction – communicates the text in faithful transcript.